

Miért nem lett Budapest neve „Honderú“?

Milyen volt és milyen lesz a főváros közigazgatása?
Átszervezik az előljáróságokat

(Saját tudósítónktól.) Az előljáróságok modernizálásán már régea török a fejüket. A közönség ezeken a hivatalokon keresztül kerül kapcsolatba a főváros adminisztrációjával, tehát ha olyan reformot akarnak, amely a publikum kényelmét elősegíti, úgy elsősorban a kerületi előljáróságok élettel való kapcsolatát kell kiegyenlíteni.

Nemesak városközi reformról van szó, hanem új előljárósági törvényt kell készíteni. Illyefalvi I. Lajos, a Statisztikai Hivatal igazgatója az aktuális kérdéseket tudományos szempontból mind feldolgoztatta. Megbízta dr. Flaxmayer József és Medriczky Andor fővárosi fogalmazókat a kérdés tanulmányozásával és a fővárosi tisztikarnak a két ígérete hatalmas munkában számolt be vizsgálódásairól. Nemesak a hazai viszonyokat kísérték figyelemmel, hanem a világvárosok szervezeteit is áttanulmányozták.

Az anyag tehát együtt van. A főváros irányítói hozzájárhatnak ennek a fontos újításnak kidolgozásához. A kérdés megoldása különben is a legelőbb van. Új kerületek kialakítása szemünk előtt játszódik le és amint a szanálás legégetőbb problémáit megoldották, életet visznek az előljáróságok poros hivatalaiba.

Amikor még a hóhér is fővárosi tisztviselő volt

Az előljáróságok tulajdonképpen a közigazgatási központi szervek kisebb egységekre való bontásai. Mielőtt Budapestet decentralizálták volna, tulajdonképpen egységesíteni kellett. A legrégebb városrész Óbuda, amely a rómaiak egyik légiójának volt a székhelye, de Pest város szívében már akkor is volt egy figyelő hely, a »pesti rév« mindig szerepet játszott történelmünkben. A törökök teljesen elpusztították a Budapestet alkotó három várost és így a mai Budapestnek alig van valami köze a török hódoltság előtti városokhoz. Salamon Ferenc írja Budapest történetéről, hogy aligha van még egy város Európában, amelyet annyiszor kellett volna alapjában újjáépíteni.

Pest városának mindig nagy kiterjedésű külső határai voltak és 1733-ban már külön külvárosi bíróságot kellett szervezni. Egymásután alakultak ki a Belváros mellett az egyes pesti külvárosok, a Felső külváros és az Alsó külváros. Az előbbi a mai Terézváros, az utóbbi a Józsefváros. Mind a két külváros templomainak szentje után kapta a nevét. 1792-ben I. Ferenc király nevével keresztelték el a kecskeméti kapun kívül eső városrészt Ferencvárosnak, a váci kapun túl fekvő városrészt pedig Lipótvárosnak.

Ekkor még több lakója volt Budának, mint Pestnek és 1791-ben 189 közigazgatási alkalmazottat sorolnak fel, beleértve a poroszokat, sőt a »hóhért« is. Hóhérra azért volt szüksége Pest városának, mert még pallosjoga is volt.

Budából katonai erődítményt csináltak s fejlődését meggátolta az, hogy a mostani Krisztinaváros területén csak úgy lehetett építeni házat, hogy azokat minden kártérítés nélkül a katonai parancsnok esetleges utasítására le kellett rombolni. A budai külvárosok közül csak a Víziváros és a Tabán fejlődött ebben az időben.

Gróf Széchenyi István először csak budát és Pestet akarta egyesíteni. Óbudára nem is gondolt, és az új fővárost Honderúnak akarta elkeresztelni. Csak azért nem lett Budapestből Honderú, mert báró Eötvös József eszifolódott Széchenyivel és arra hivatkozott, hogy a franciák Honderú hallatára a majdnem azonos kiejtésű Honte des rues-re fognak gondolni, és »az uccák szegvények« még sem lehet elkeresztelni a magyar fővárost. Az abszolutizmus Óbudát egyszerűen Budához csatolta és később ennek elválasztására nem is gondolt senki.

Mi volt az első előljáróságok feladata?

1869-ben kapta meg Gerlóczy Károly akkori tanácsnok a megbízást, hogy előljáróságokat szer-

vezzen. Minden kerület élére egy előljárót állítottak és tízenkét választmányi tag segített munkájában. Csak a kerületi előljáró kapott mérsékelt tiszteletdíjat. Az előljáróságok a városi tanács alatt állottak és nyolc pontban volt felsorolva működési körük. A törvényhatóság rendeleteit közzétették, katonai beszállásoknál közreműködtek, ellátták a közsegélyre szorulókat és szegény betegeket, örködtek a kerületben lévő községi vagyon fölött, a népösszeírásai és adóügyi munkálatoknál segítettek és ügyeltek a köztisztaságra, a világításra, közegészségügyi, rendőri, építészeti, vásári és helyhatósági szabályok megtartására. Alapjában véve a mai előljáróságok jogkörét majdnem pontosan felsorolták.

1872-ben készült el az előljárósági törvény és érdekes, hogy egyedül Jókai Mór szólalt fel a kerületek érdekében, nagyon ellenzéki beszédet mondott.

— Évtizedek óta folyt a küzdelem a pesti dzsentri és a pesti mezítalabnak csúfolt világ között, — mondta a nagy író — méltóztassanak elnézni a város két végére. Minden előny, amiben lehet részesíteni a lakosságot, megadjatik az északi résznek, minden hátrány a délinek. A lóporos magazinokat, amelyek kellemetlenek az északi villák tulajdonosaira nézve, átteszik a Ferencváros határába, hogy az ne épülhessen. Midőn elhatározott, hogy a vámház a déli részen épüljön, csaknem kihúzták a minisztert a bőrből. Az azonban mégis sikerült a dzsentrinek, hogy a vámház átellenében lévő híd eszméje elejtetett és építették helyette egy másik híd, a Margitszigettel átellenben, úgy hogy most az összes kereskedelmi áruknak, elkezdve a vámház-tól a margitszigeti hídig csaknem egy német mérföldnyi utat kell a városon keresztül tenni. Kiűt a kolera, a miazmákat terjesztő anyagokat elszállítják a Ferencvárosba, kell katonai kórház, el kell küldeni a Ferencvárosba. Minden ami árt, minden ami szenny, el kell küldeni a nem protezsált városrészekbe, csak amikor haszon van a szennyből, azt meg kell tartani a protezsált dzsentri számára.

Megalakították a kerületeket és az előljáróságokat azért számolták meg egytől tízig, hogy Budapest egységének nagy eszméje nemesak a közigazgatás rendszerének egyesítésében nyerjen kifejezést, hanem a lakosság véérébe menjen át.

Az élet fejlődésével kapcsolatban mindinkább több és több feladatot kapott a kerületi előljáróság és éppen ezért most már hozzá kell látni az új átszervezéshez.

Az egész világon panaszkodnak az „agyonközigazgatás“ ellen

A hivatalos munka is beismeri, hogy nemesak nálunk, hanem az egész világon panaszkodnak az »agyonközigazgatás« ellen. Jó közigazgatásnak azt mondhatjuk, amelyik pontosan el tudja határolni működésének egyes területeit, pontosan meg tudja állapítani, hogy meddig mehet el az életjelenségek szabályozásában. A közigazgatást különben jól, olcsón és gyorsan kell elvégezni.

Egy milliónál nagyobb lélekszámú városokat még Kínában is különleges jogokkal bíró város kiváltságaival ruházták fel.

Bécsnek huszonegy kerülete van. A kerületi

előljáró csak a polgármester utasításainak végrehajtója.

Berlin kerületi közigazgatása most van átalakulás alatt. Az egyes kerületek eddig túlságosan önállóan gazdálkodtak. A mai Berlin 85 községből tevődött össze és ezek régi önállóságuk jogait igyekeztek megvédeni.

Ezzel szemben Párizsban a kerületi hivatalok a központi igazgatásnak egyszerű végrehajtói.

London 29 kerületi városra oszlik és az egyes kerületi városok között az összeköttetést egy szövetségi alakulatban oldották meg. Angliában a városok jövedelmüknek felét állami szubvencióból kapják.

Newyorknak öt kerülete van, tehát egy-egy kerület lakosainak száma nagyobb, mint egész Budapest lakosainak száma.

Ha az előljárósági problémát Budapest most helyesen oldja meg, úgy erre fel fog figyelni az egész világ városi rendszete.

Milyen lesz az új előljáróság?

Addig már eljutottunk, hogy az előljáróság mostani szervezete nem jó. Az egész világ közigazgatási irodalmát áttanulmányozták, hogy az előljáróságok szervezetét helyesen lehessen megállapítani.

»A kerületi előljáró legyen a polgármester szemé a kerületben — írják — és a kerület polgárságának jó pásztora.« Nagyon általános meghatározás. Volt is már eset, hogy akadt ilyen vezető, de erre valóban nevelni kell a vezető köztisztviselőket. Eppen ezért egy központi előljáróságot akarnak szervezni, amely egyrészt hivatva volna egyesíteni mindazokat az elsőfokú hatósági teendőket, amelyeknél a központosítás fontos előnyökkel járna, másrészt pedig ez a szerv irányításával biztosítaná az egyes kerületi előljáróságok között az egyöntetűséget, közvetlen összeköttetést létesítene a kerületi előljáró és a polgármester közötti szervei között.

Igy sok függő kérdés megoldódna. A fontos jogszabályokat egyöntetű kiadásban és magyarázatban hoznák a vezetők tudomására. Ez a szerv dolgozna ki a széleskörű, alapos szolgálati utasítást is. Az előljáróságok ma már állami funkciókat is ellátnak, ezeket az ügyeket is rendezni kell.

Ha ezekről a kérdésekről beszélünk, úgy nem szabad megfeledkezni arról, hogy az önkormányzat kerületi választmányokat is létesített, de hiába választották meg ezeket a polgárokat, hogy segítsék az előljárót nehéz munkájában, mindmáig még csak össze sem hívták őket.

Az új előljárósági reformnak csak akkor lesz sikere, ha valóban életet visz a hivatalokba és minden egyes tisztviselővel meg tudja érteni, hogy a legfontosabb feladata a lakosság ügyes-bajos dolgainak pontos és készséges elintézése.

Paizs Ödön